

tionsskrift *Über die vierfache Wurzel des Satzes vom Grunde*, der kan læses – og af Schopenhauer tillige med Kants samlede arbejder også forudsattes læst – som et erkendelsesteoretisk prælodium til det bredere favnende hovedværk, giver et godt grundlag for forståelsen af de tanker, der bringes til udfoldelse i selve viljesmetafysikken og læren om forløsningen fra viljeseksistensen.

Afslutningsvist skal det fra denne anmelder regnes Fauth til største ros, at han *ikke* fortaber sig i for undersøgelsen uvedkommende filosofihistoriske digressioner, men forbliver tro mod sit arbejdes genstand. Det er således absolut vederkvægende at få lov til at læse sig ind i Schopenhauers tænkning uden eksempelvis at skulle trættes med hans egensindigt oprørske og viljesbesyngende discipel, Nietzsche, der udelukkende nævnes en håndfuld gange, hvor dette er aldeles forståeligt. Her drejer det sig ikke om sejrberuset livsfilosofi, men derimod om en tænker, hvis ærinde var en nøgtern besindelse på den menneskelige eksistens med alle dens overvældende begrænsninger.

Tilbage står nu blot at ønske, at denne bog må finde sin skare af læsere med de følger, dette kunne tænkes at have for et øget kendskab til Schopenhauer i det danske åndsliv, samt at dansken enten tilegner sig tilstrækkelige tyskkundskaber

til et selvstændigt møde med Schopenhauers eget værk, eller at Fauth sætter sig for at foranstalte udgivelsen af flere bind af det stort set endnu uoversatte værk. Det sidste nok mere realistisk end det første.

NIELS KAYSER NIELSEN

Sted: en anledning til at ytre sig

Dan Ringgaard: Stedssans, Aarhus Universitetsforlag, 2010, 301 sider, 298,- kr.

Den danske forskning i rum og sted er i grove træk delt op i to retninger. Det fremgår bl.a. af Louise Fabians oversigtsartikel i *Slagmark* nr. 57. Den ene betoner handlingernes, kroppens og gøremålenes stedsskabelse; den anden vægter i stedet det medialiserede, omskrevne og fortalte rum. I sidstnævnte optik er det en fordel for et sted, hvis det har været i fjernsynet eller er en turistdestination. Denne bog hører – hovedsageligt – hjemme i den sidste afdeling.

Det hører til god anmelderpraksis at vurdere en bog på dens egne præmisser. Det skal der også tages udgangspunkt i her. Grundsynspunktet for bogen slås fast i dens indledning. Det hedder her, at stedet skal belyses litterært og i,

hvad der er tænkt og skrevet om steder. Stedet er nemlig ikke kun et fysisk rum, men også en mental tilstand. Det er det sidste aspekt, som er i søgelyset. Bogen handler da også meget mere om, hvem der ser og hvordan man ser – end om, hvad man ser. Det sidste spiller ikke nogen nævneværdig rolle for Dan Ringgaard. Der er de steder, som er kommet på bog, på film og på tv, som primært interesserer ham. De andre, ikke-repræsenterede steder har ikke hans store interesse. Det formuleres tydeligst s. 11, hvor det hedder, at et sted først er et sted, når nogen enten fysisk eller mentalt stiller sig midt i det – hvor det sidste fylder langt mest i bogen.

Især fremmede steder, og den stemning, de kan sætte os i, er i fokus. Dvs. at det primære anliggende er stedet som årsag og anledning og ikke stedet som sådant. Stedet som foranledning til at ytre sig er det væsentlige. Fingrene bliver ikke lagt imellem her i den noget proklamatoriske optakt. Der lægges robust afstand til den stedets politik, der har karakter af en ”romantisk indfarvet fænomologi, der i en anti-moderne gestus understreger Heimat, rødder, bofasthed, hjem og tryghed”, som det hedder med et citat fra en åndsbeslægtet kollega. Når en sådan ”romantik” ikke dur, skyldes det, at vi lever i globaliseringens tidsalder,

lader forfatteren forstå. Andetsteds i bogen (s. 92) trækkes Doreen Maseys herostratisk berømte skelnen mellem ”reaktionære” og ”progressive” steder af stalden. Stilen er, som det fremgår af disse gengivelser, ganske hårdtpumpet.

For at have en væg at spille bold op ad lægges der afstand til Heidegger. Om ham ved vi *jo*, at han var nazist. Nærmere bestemt er det hans hus i Schwarzwald, som må stå for skud. Det udgør nemlig Heideggers hjemsted og er en stationær og tung bygning, som danner rammen om en forestilling om hjemstavn (s. 29). Det sættes i kontrast til Paul Celans beskrivelse af Heideggers hytte ved Todtnauberg, hvor han opsøger Heidegger for at komme i dialog med ham om *Schoab*, men bliver mødt med enten almindeligheder eller absolut tavshed. Det levner de sparsomme kilder os ikke mulighed for at vide noget om; vi har kun Celans ytring herom. Men også Gaston Bachelard kommer i skudlinjen. Han er ”nostalgiker”, når han skriver om rummets poetik. Sådant fortsættes der over stok og sten – om end ikke helt så firkantet jo længere vi når frem i værket.

Bogen fortjener ros for sin stramme opbygning og for at insistere på en bestemt opfattelse af sted. Opdelingen i de fem kapitler, omkranset af indledning og et

komprimeret kapitel, som bærer overskriften ”Ti teser om stedet”, som på fortrinlig vis sammenfatter bogen, er klar og tydelig. I det sidstnævnte kapitel vender forfatteren atter en gang tilbage til mødet mellem Heidegger og Celan og tydeliggør her endegyldigt formålet med dette nedslag. Skal der slås ned på én af de mest interessante af de mange længere og især kortere læsninger må det blive afsnit 7, hvor Henrik Stangerups Brasiliensværk *Vejen til Lagoa Santa* tages under fremragende tekstanalytisk behandling, og hvor forfatteren når frem til en ganske anden forståelse af Stangerups ærinde end den gængse udlægning af Stangerup som kulturkritisk konservativ.

Dette giver anledning til påpejning af det mest påfaldende ved bogen, nemlig er den er så velskrevet. Dan Ringgaard er en sprogets mester, og man frydes ideligt, også de steder, hvor man er uenig, over en såre smuk og sanset sprogbrug med den ene formuleringsperle efter den anden. Det er sjældent at støde på en så finpudset og præcis gennemgang af vanskeligt stof som her.

Alligevel er man ikke ganske tilfreds. Én ting er uenigheden i det medialiserede grundsyn: at det sted, hvor der ikke enten befinder sig en krop, et kamera eller en skribent, ikke findes, hvilket i sig selv giver

anledning til en lang række spørgsmål, herunder hvorvidt de overrendte steder er mere reale steder end dem, hvor der sjældent kommer folk. Det får være.

Nok så afgørende er, at der alt for mange steder kappes hæl og hugges tå. Kjartan Fløgstad, der om nogen, sidst i romanen *Grense Jakobselv*, er interesseret i forholdet mellem stedet som sådant, dvs. lokaliteten, og dets symbolske betydning, gøres der opmærksom på, men forfatteren tillader sig ikke udfordringen at lade sig slå på hverken stof eller problemstilling. Måske fordi han indser, at i dette tilfælde passer pengene ikke, og at det er for svært at opretholde den noget bombastiske retorik fra indledningen. Det samme gælder Ernst Bloch. Dette omfattende forfatterskab, der om noget drejer sig om den dag og det sted, hvor alt kommer til alt, og jorden bliver hjemstavn, bliver forfatteren alt for hurtigt færdig med. Grundtesen skal ikke forstyrres. Man nøjes med et par uddrag af Blochs *Literarische Aufsätze*. Daniel Kehlmann og hans bidende ironiske behandling af den lærde rejsende, der møder verden med bestemte forudfattede forestillinger, nævnes, men behandles ikke nærmere.

Endelig er det påfaldende – og sympatisk – at forfatteren ikke formår at fastholde sin hårdtpumpede

indlednings-opfattelse. Jo længere frem i bogen, vi kommer, og jo dybere ned i stofflighed, vi trænger, desto hyppigere bliver dementierne. Verden udenfor, ja rent ud sagt materien, bliver det sværere og sværere at se bort fra. Behandlingen af Stephen Greenblatts skelnen mellem "resonance" og "wonder" er symptomatisk. Ringgaards brug af disse begreber fungerer godt som analytiske brækjern. Det er påfaldende, at han vælger at oversætte "wonder" med "forundring", formentlig for at understrege den subjektive side af sagen, men alligevel stikker opfattelsen af verden som et "under" eller som "underfuld" sit hoved frem hist og her.

Som det medgives s. 84-85, har fænomenologien lært os, "at vi ikke lever i et homogent og tomt rum, men tværtimod i et rum fyldt med kvaliteter og følelser". Det havde været interessant, hvis denne spænding havde været taget op til behandling; nu nøjes vi med ansatser. Det ville også have været interessant, hvis forfatteren havde forholdt sig reflektivt til det antropomorfske udsagn s. 11 om, at et sted først er et sted, når nogen enten fysisk eller mentalt stiller sig midt i det. Det ville ligeledes have været interessant at have set en diskussion af den reduktive tanke om, at rødder, hjemsteder, tryghed og bofasthed er anti-moderne. Hvis

dette skulle være tilfældet, må man konstatere, at folk, der sover trygt i deres egen seng, har svære problemer med moderniteten, eller at de er moderne om dagen og anti-moderne om natten, og sådan kunne man blive ved. Forfatteren selv ville vist også få problemer, for så vidt som han i indledningen nævner, at han har skrevet bogen bl.a. "hjemme hos mig selv".

Bogen kan anbefales. Mest af alt fordi den er så velskrevet, og fordi den antyder en række sprækker i en tilstræbt helstøbt tankegang. Men den må trods alt mere anbefales som levn af en bestemt optik på et bestemt tidspunkt i en bestemt del af verden end som beretning.

BJØRN RABJERG

Jubeloptimistisk præstesnak i sin mest udvandede form og utroligt banal...

K.E. Løgstrup: Den etiske fordring, 4. udgave, efterskrift ved Hans Fink, Klim, 2010, 330 sider, 299,- kr.

Den 10. december 2010 udkom K.E. Løgstrups teologiske og filosofiske hovedværk, *Den etiske fordring*, i 4. udgave forsynet med et efterskrift af Hans Fink. Bogen udkom første gang den 27. novem-